

Moments estelars de l'univers

Eduard Massó i Soler
Univ. Autònoma Barcelona

Monte
Tobazo

Canfranc
(Pirineus aragonesos)

Laboratori Subterranei de Canfrac

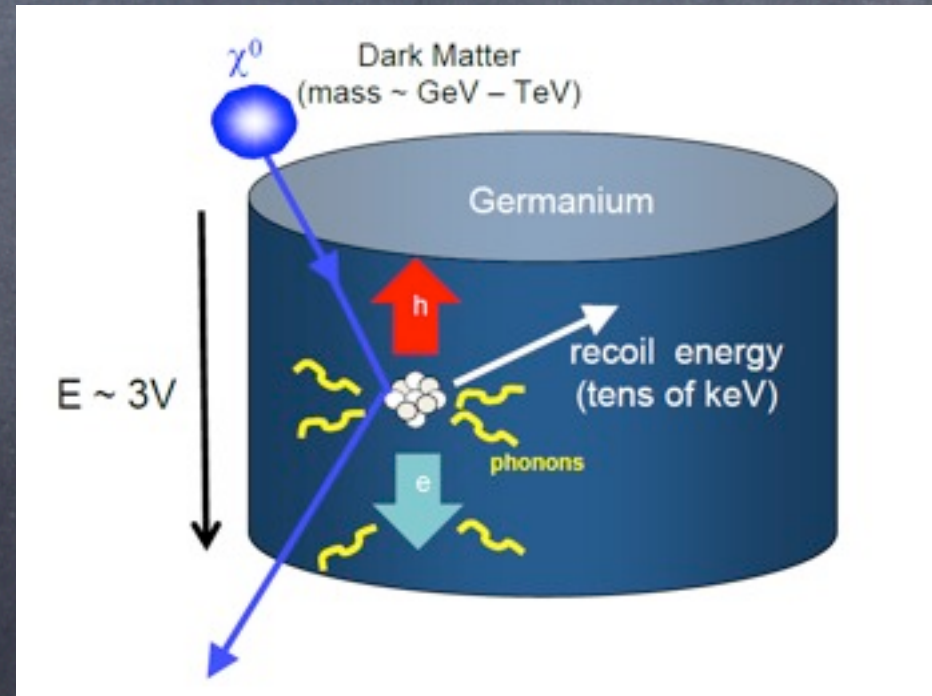

Altres laboratoris

Laboratori Subterrani de Canfranc

- Protegit de la radiació atmosfèrica
- Diversos experiments, en particular recerca de matèria fosca

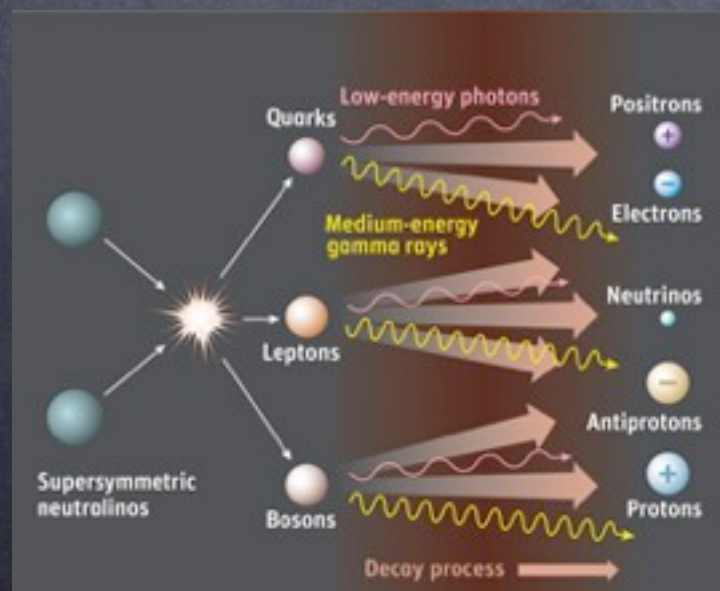
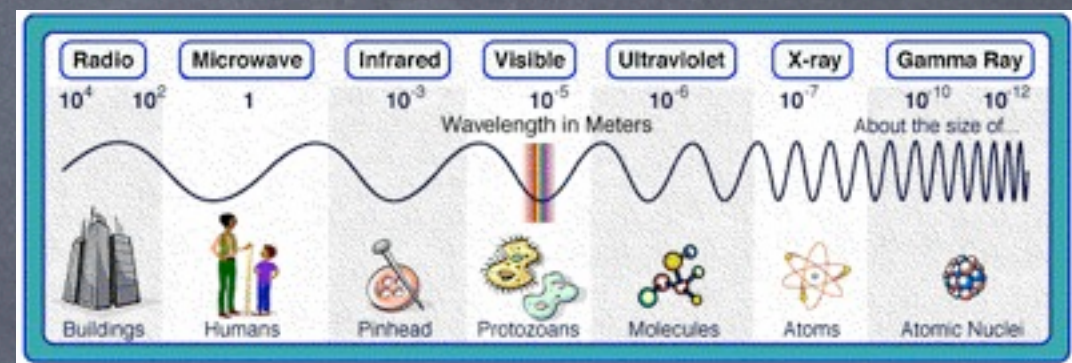
Concepte experimental: generació

Satèl·lit Fermi-LAT

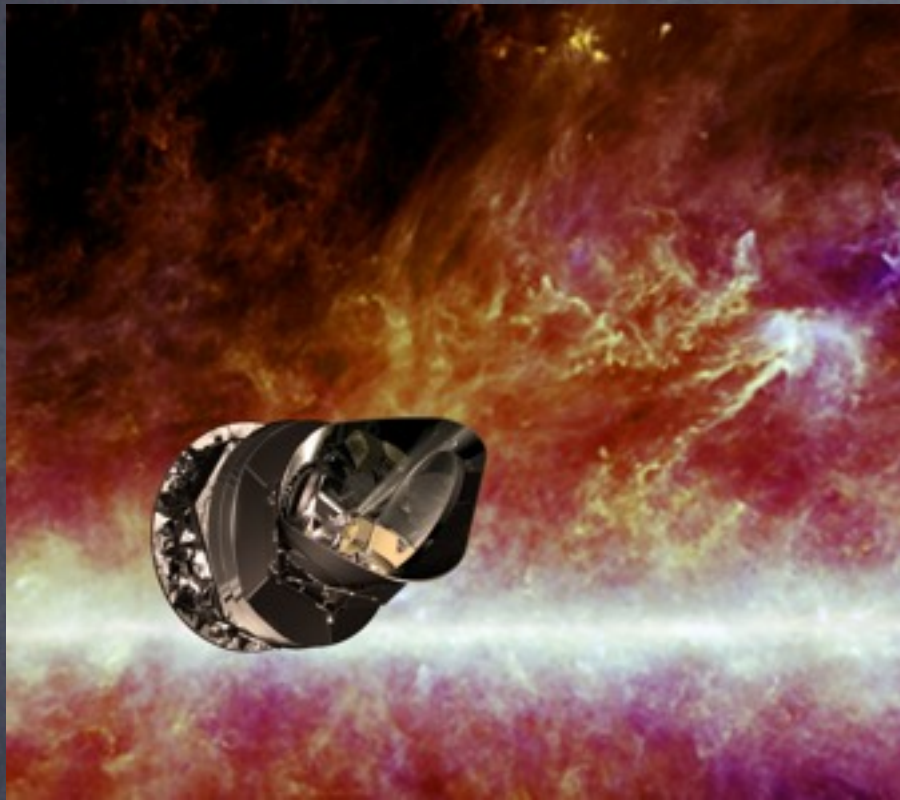
Detector
raigs gamma

Anihilació
matèria fosca

Satèl·lit PLANCK

(imatge artística)

- Detector microones
- Estudi propietats del fons còsmic (relíquia univers primordial)

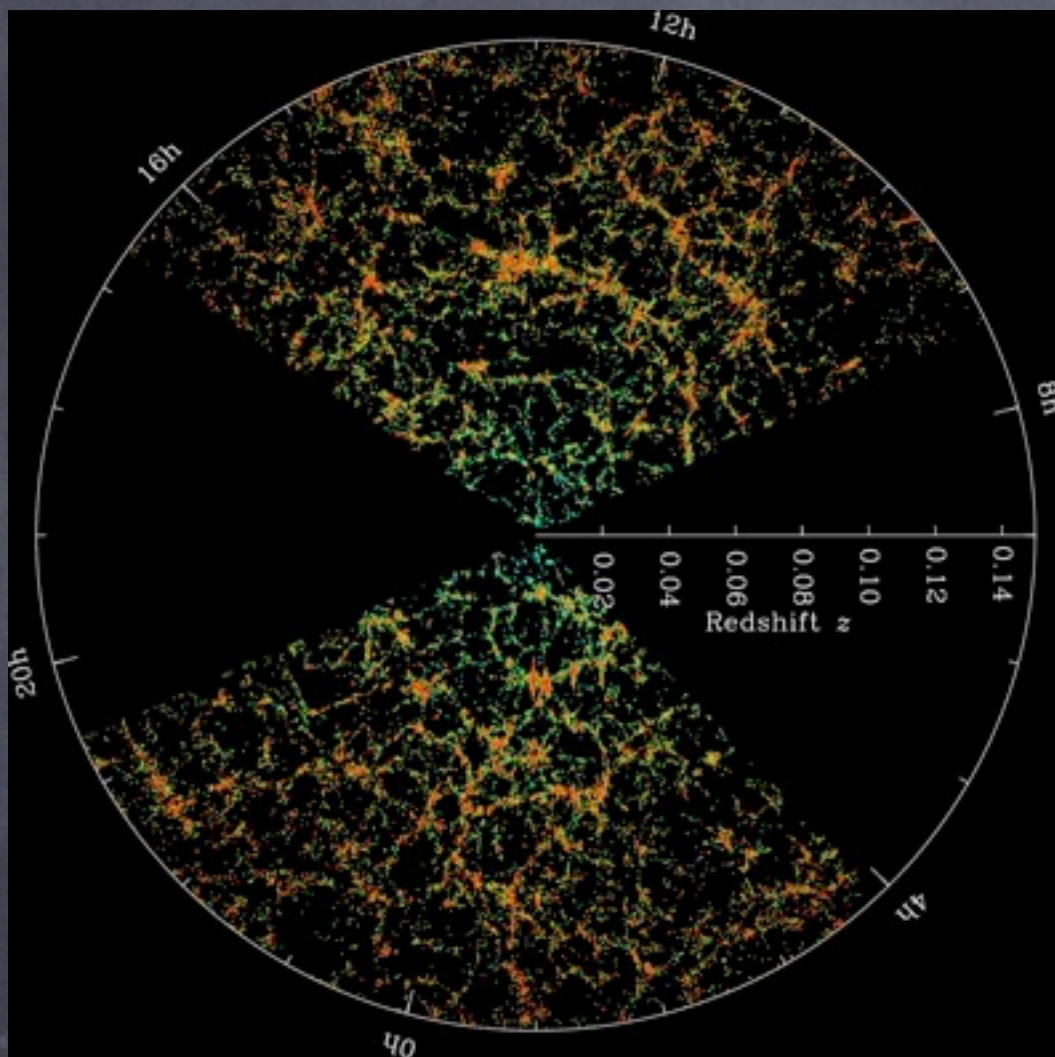
Sloan Digital Sky Survey (SDSS)

- Mapa de galàxies (un milió aprox.)

Estudi estadístic
permet entendre
evolució univers

- Supernova Cosmology Project
- High-Z Supernova Search Team

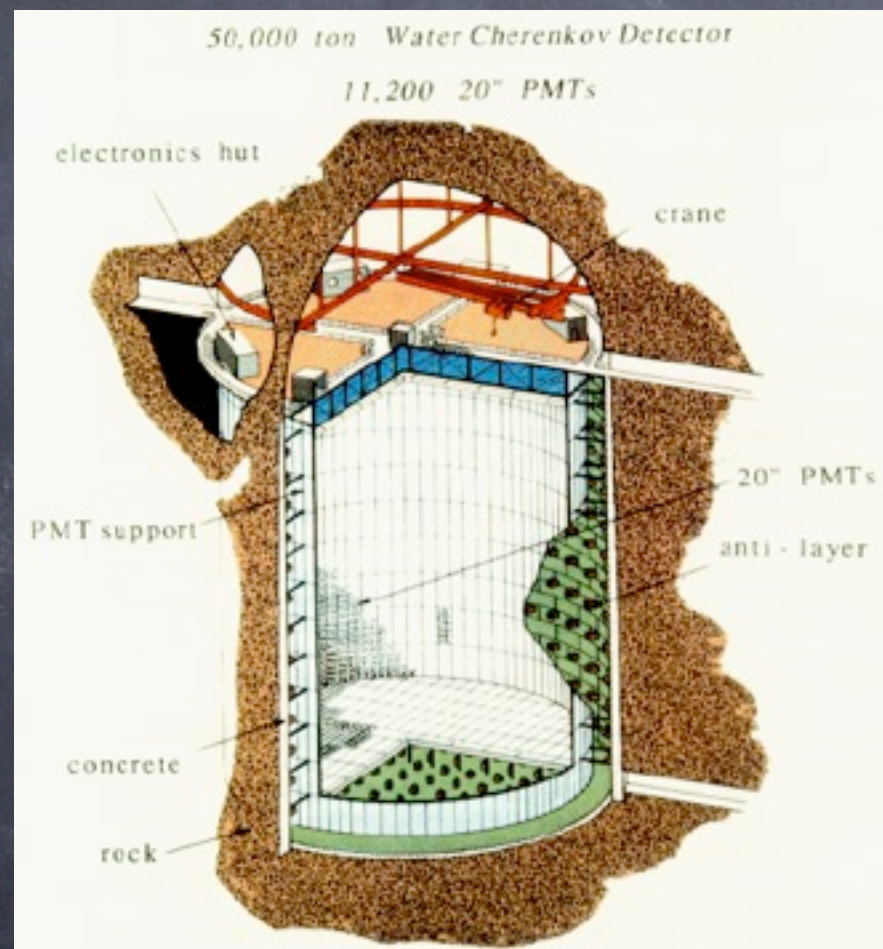
Supernovae
Hubble Telescope

Descobriment expansió accelerada

SuperKamiokande

Neutrins (entre altres exps.)

Neutrins atmosfèrics, solars, etc.

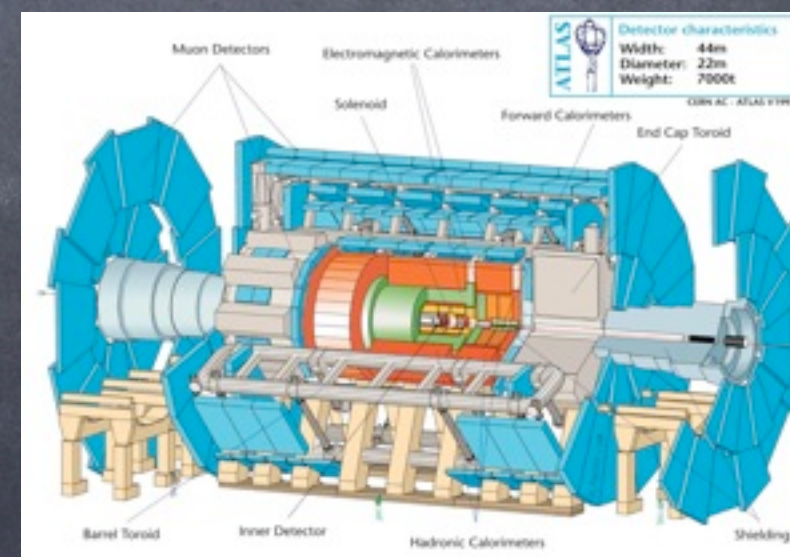
LHC

- Col·lisions protó-protó a altes energies
- Detecció partícules produïdes
- Informació que ajuda a comprendre més l'univers primordial

LHC @ CERN

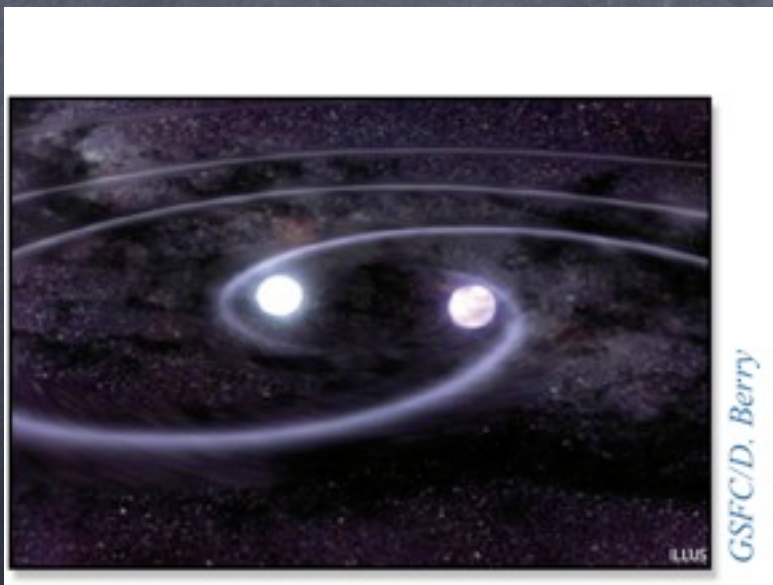
ATLAS

VIRGO

Recerca
ones gravitacionals

Producció
astrofísica+cosmològica

(imatge artística)

Marc teòric:

Relativitat General

Observació bàsica:

Expansió universal

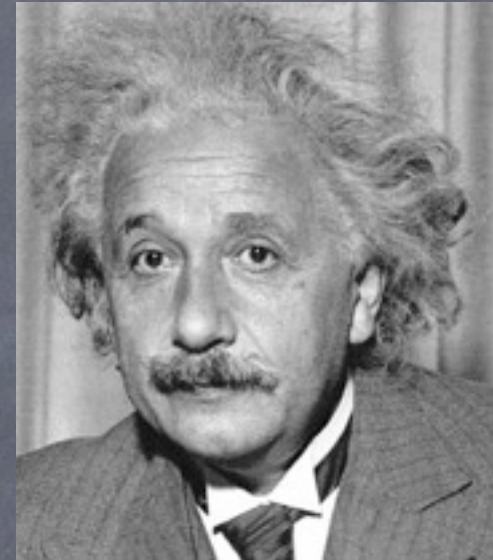

Relativitat General

Contingut univers

Geometria

Albert Einstein
(1879-1955)

Einstein proposa
Principi Cosmològic

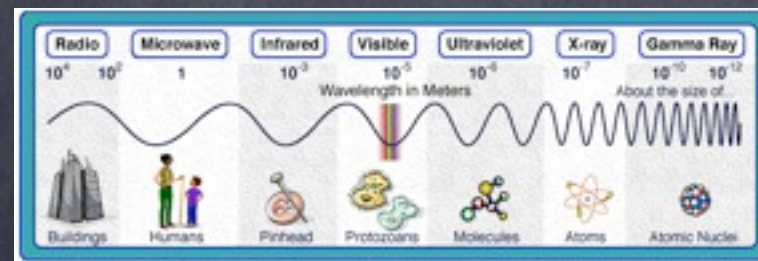

Expansió de l'univers

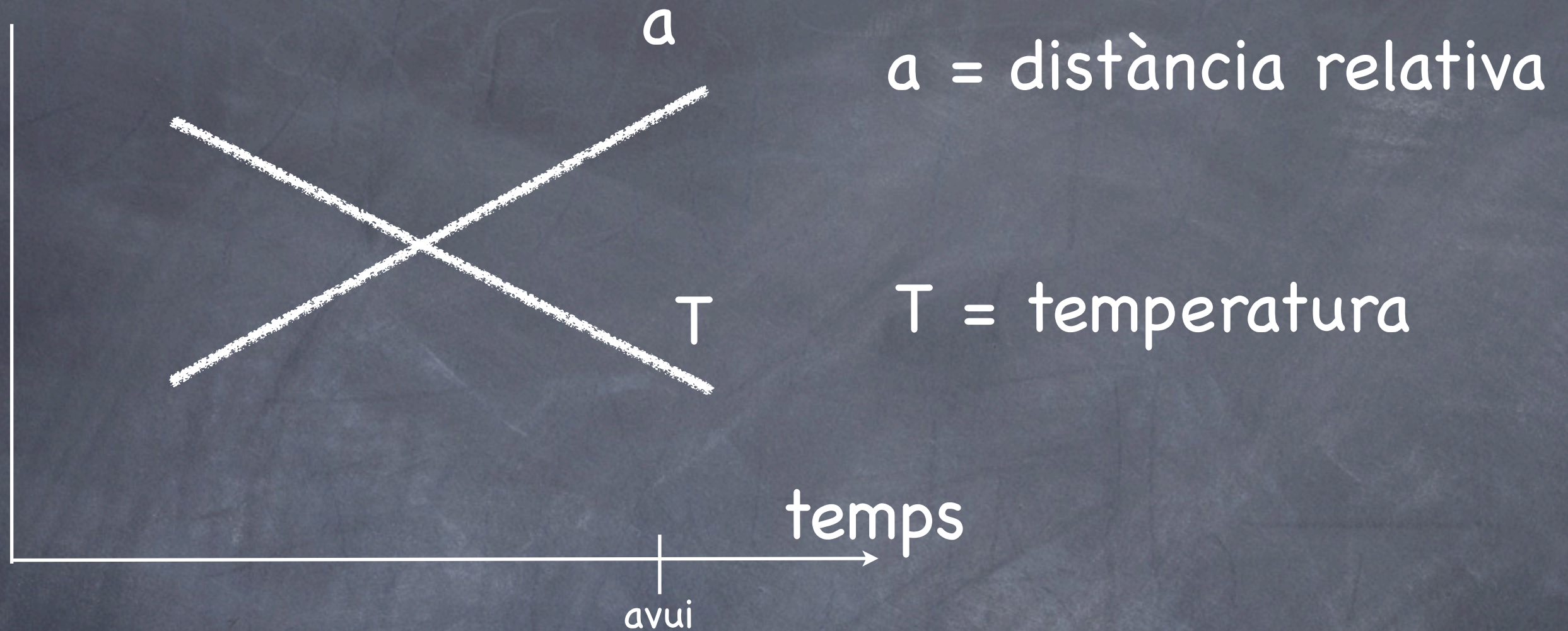
Objectes allunyant-se
emeten radiació
menys energètica
(desplaçament cap al vermell)

Edwin Hubble
(1889–1953)

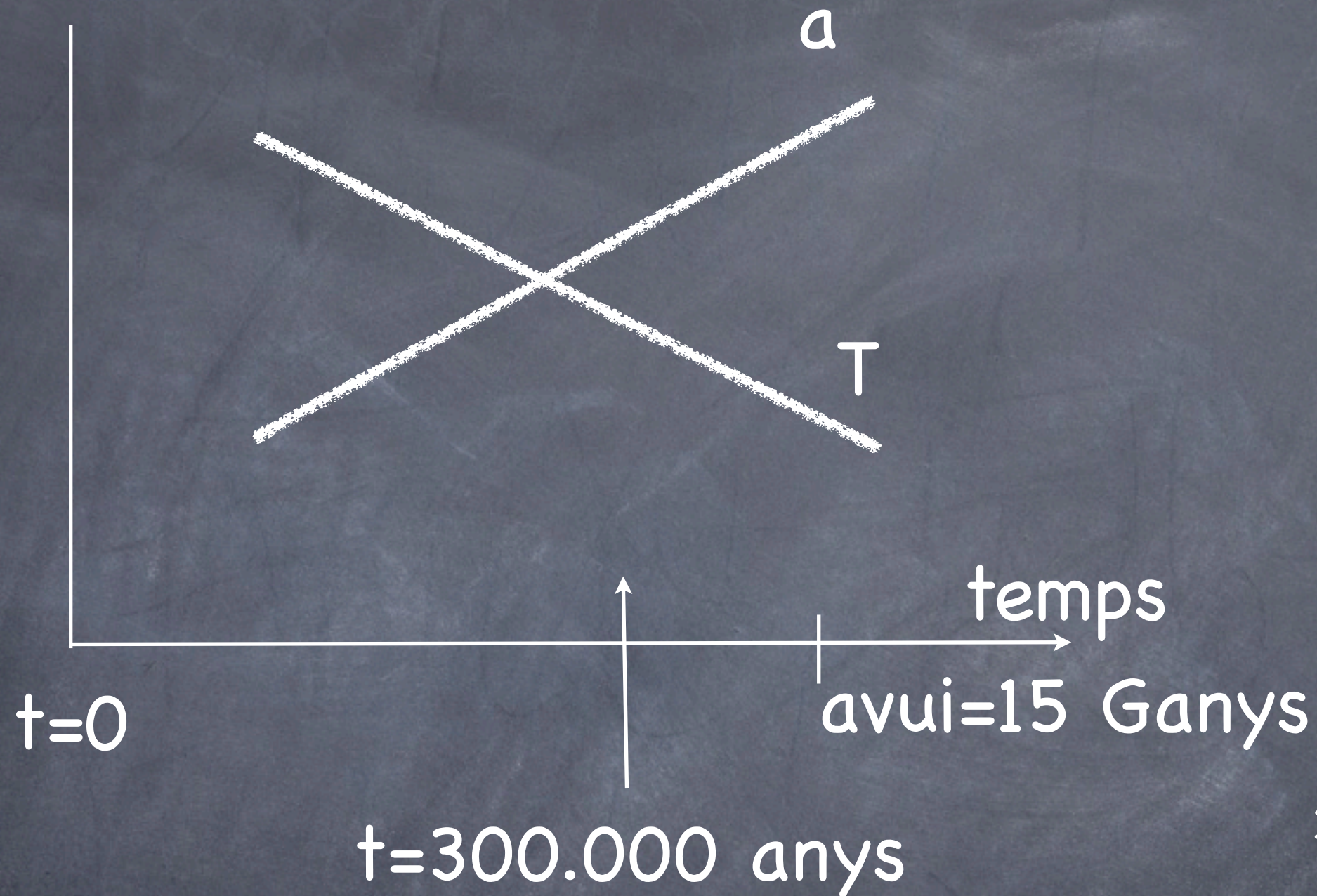
L'univers ha estat MÉS CALENT / MÉS DENS

Alta temperatura-energia

Alta densitat

Interaccions entre partícules
més freqüents, més energètiques

1 Gany=10⁹ anys

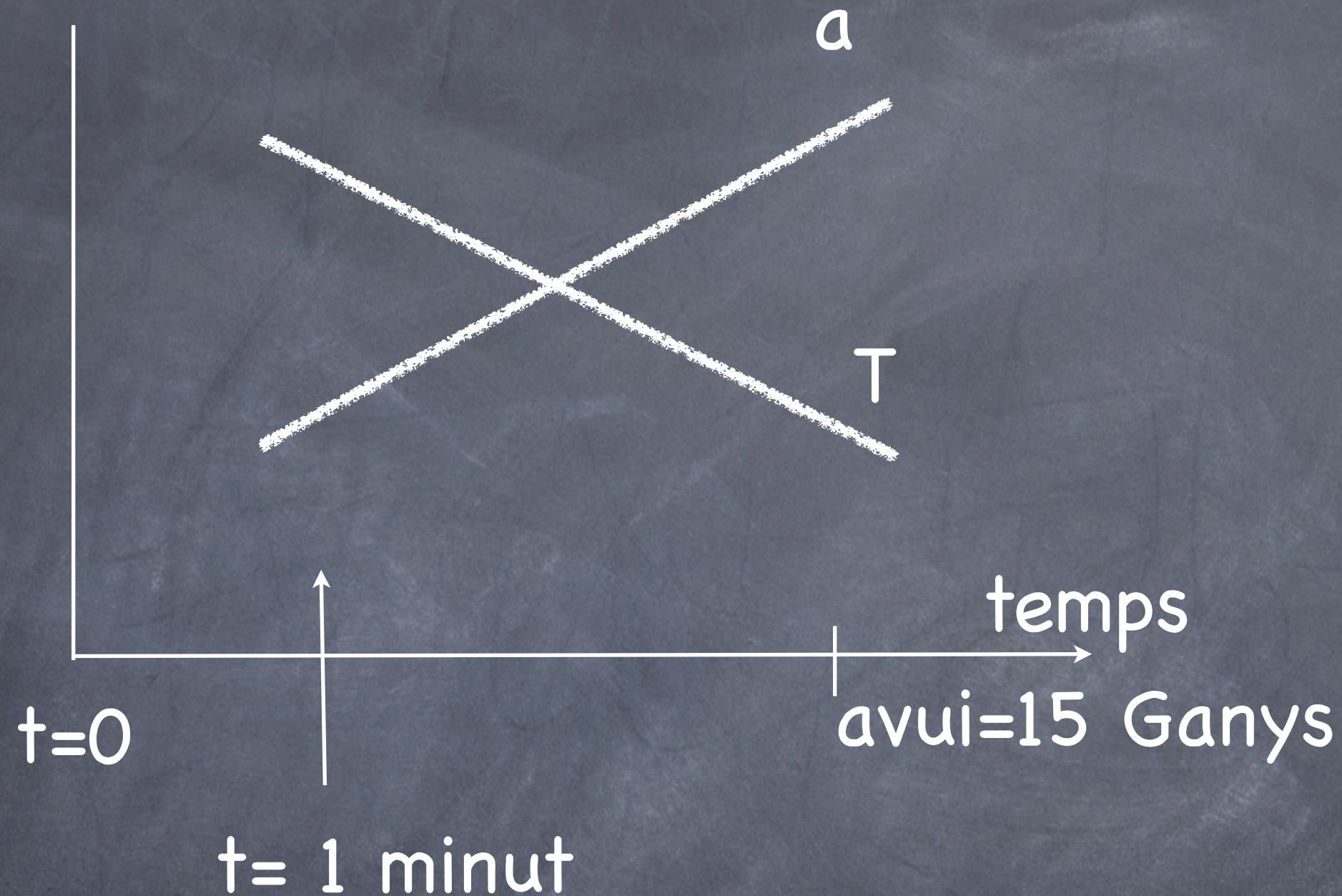
$H = (ep)$

Energia + $H \rightarrow e + p$

(Plasma)

RECOMBINACIÓ

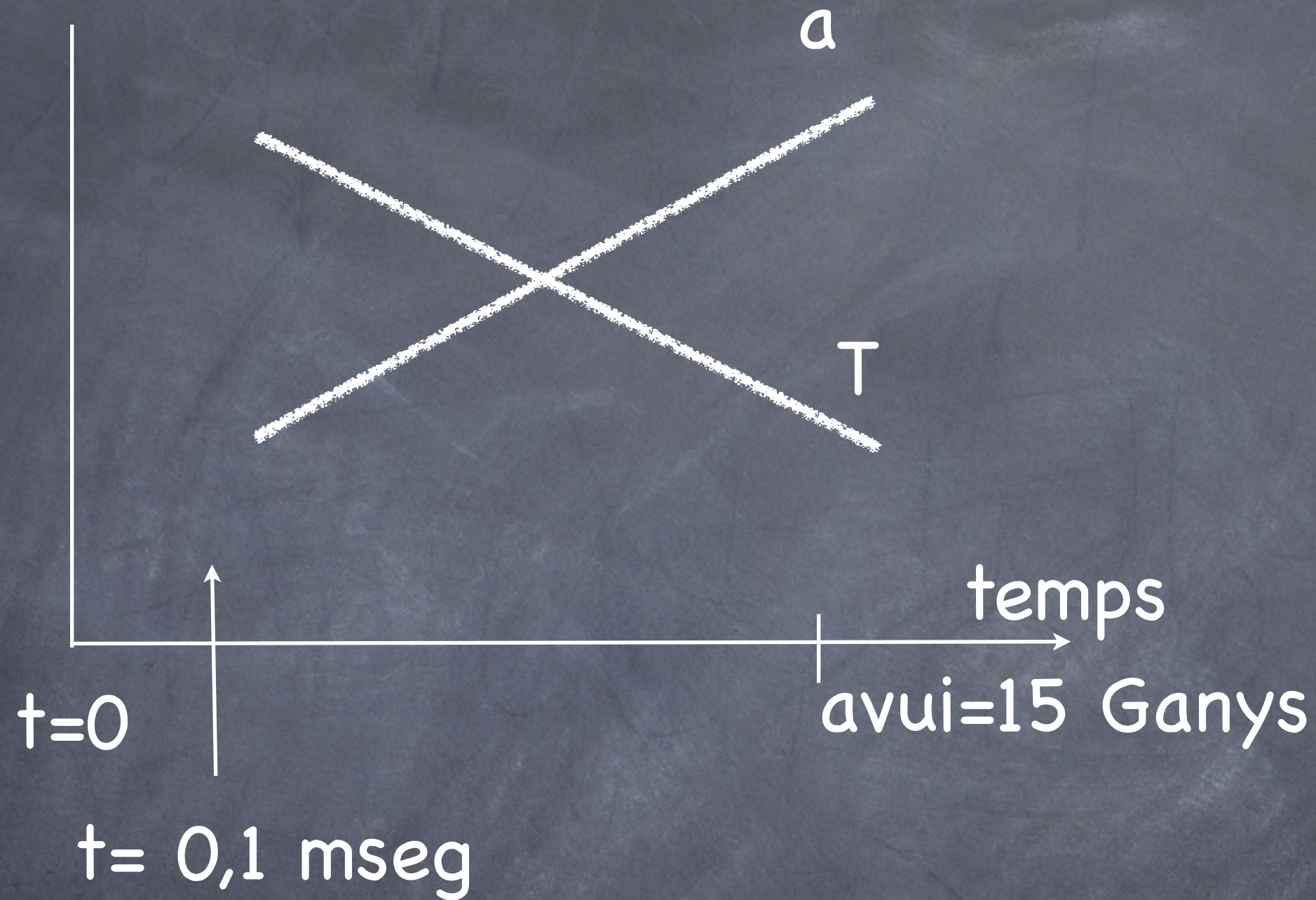

Nucli = (p's n's)   Energia + Nucli $\rightarrow$ p's + n's

NUCLEOSÍNTESI PRIMORDIAL

$p = (qqq)$

Energia + $p \leftrightarrow q + q + q$

Plasma quark-gluó

Traces processos primordials

– Nucleosíntesi

He, D, etc. en zones de no activitat estelar

– Fons microones

1% soroll

Wilson

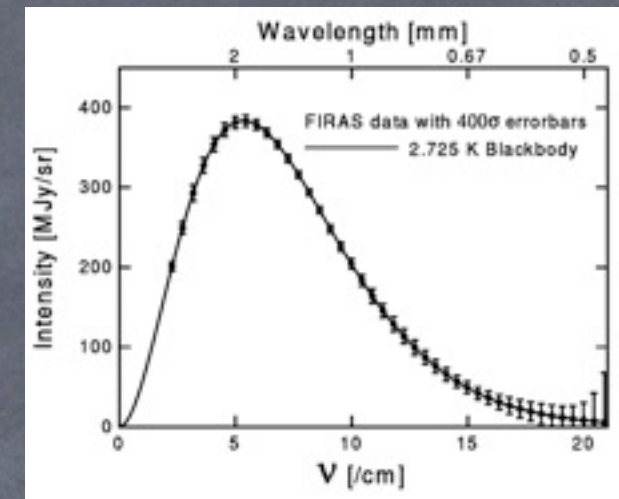
Penzias

1965

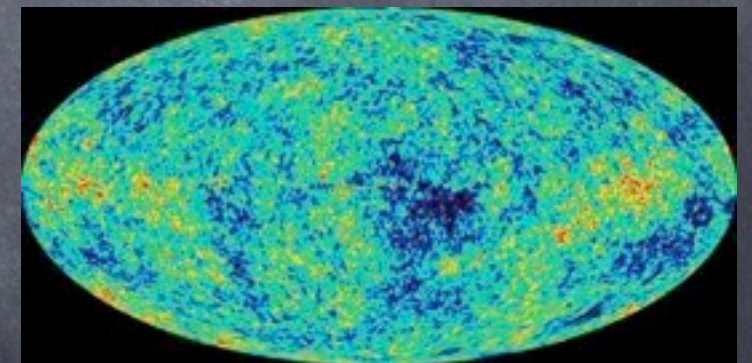

Fons còsmic microones dóna informació sobre l'UNIVERS

1) ha estat en equilibri tèrmic

2) és molt isotròpic
(Principi Cosmològic)

3) no és totalment isotròpic
(permet formació estructures)

cf. PLANCK

Contingut univers

1) protons, neutrons, electrons $\rightarrow$ àtoms

2) fotons

3) fons còsmic de neutrins

cf. SuperKamiokande

1) 2) i 3) Matèria "normal"

Matèria fosca

Detectada pels seus efectes gravitacionals

propietats
galàxies
i grups de
galàxies

“lensing”
gravitacional

“bullet
cluster”

formació
estructures

Matèria fosca

- No sabem què és.
- Sabem el que no és: ?
NO és "normal"

Recerques directes i indirectes
cf. Canfrac (i altres) i Fermi-LAT

Energia fosca

- Responsable de l'acceleració de l'univers
- No sabem què és.
- Sabem el que no és:
NO és "normal" ni "matèria fosca"

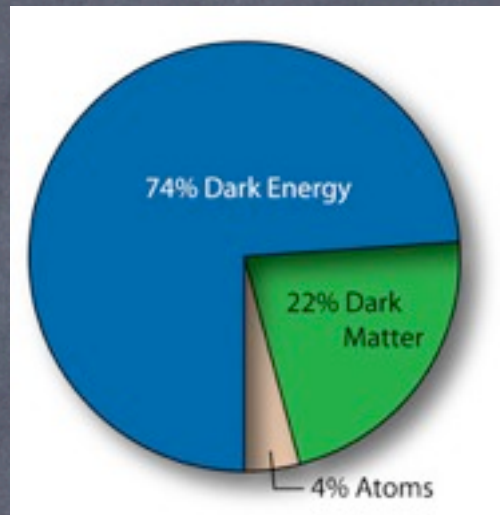

cf. Supernova Cosmology Project
High-Z Supernova Search Team

cf. SSD

Contingut univers

96% desconegut

Contribucions petites poden donar
informació rellevant:
ones gravitacionals primordials

cf. Virgo

CONCLUSIONS

- Era de cosmologia de precisió
- Experiments de segona i tercera generació en funcionament
- Molta comprensió teòrica, però encara moltíssimes preguntes fonamentals per respondre